

Андріана Шишак,
доктор філософії,
старший викладач кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (нова редакція) (2021 р.) у вихованців закладу дошкільної освіти під час реалізації освітнього напрямку «Дитина у природному довкіллі» у межах становлення природничо-екологічної компетентності потрібно формувати емоційно-ціннісне ставлення до природи. Воно проявляється у виявленні інтересу дитини «до пізнання природи рідного краю, близького оточення, своєї держави України», зацікавленні «об'єктами і явищами планети Земля і видимих об'єктів Космосу»; наданні емоційної реакції на природне довкілля; повазі різних форм життя; виявленні позитивних емоцій від взаємодії з природними об'єктами; демонструванні зацікавлення пізнанням природи та оволодінням навичками доцільної поведінки в ній [5, с. 12]. Крім цього, дошкільник має прагнути присвоїти цінності сталого розвитку, серед яких – раціональне використання природних ресурсів [5, с. 13].

Хоч організація освітнього процесу у закладі дошкільної освіти сьогодні відбувається згідно з вищезазначеним документом, уже цього річ затверджено новий Державний стандарт дошкільної освіти, зміст якого згодом необхідно буде враховувати під час формування у дошкільників знань, умінь, навичок, досвіду діяльності тощо [6]. Так, у контексті становлення екологічної компетентності варто зорієнтувати дітей на присвоєння цінностей збереження природи, взаємозв'язку між діями людини та станом довкілля, дбайливого й відповідального ставлення до природних ресурсів та створених людиною речей, культури раціонального споживання, прагнення доглядати за рослинами та тваринами [6, с. 4].

Реалізуючи принцип наступності, під час продовження здобуття освіти дитиною у початковій школі й надалі потрібно формувати у неї тематичні цінності. Зокрема, чинним Державним стандартом початкової освіти окреслено, що необхідно сприяти усвідомленню молодшим школярем важливості «основ екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів з розумінням важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства» [4].

На нашу думку, усі зазначені цінності можна узагальнити у межах поняття «екологічні цінності», яке розуміють як «систему особистісних переконань, установок і мотивів, спрямованих на усвідомлення значущості природи, відповідальність за її збереження та активну участь у вирішенні екологічних проблем» [10, с. 1200]. В контексті їх формування у дошкільників та молодших школярів значним освітнім потенціалом володіють художні твори, що і зумовило вибір теми.

Мета дослідження полягає в тому, щоб обґрунтувати освітній потенціал художніх творів для формування екологічних цінностей дошкільників та молодших школярів.

Запропонуємо приклади кількох текстів та їх аналіз для досягнення мети наукових пошуків.

Твори В. Сухомлинського доцільно використовувати для усвідомлення екологічних цінностей здобувачів дошкільної та початкової освіти, які часто пов'язані з моральними. Зокрема, оповідання «Квітка сонця», у якому йдеться про день життя соняшника, формує у дітей цінність краси природи та захоплення нею [8]; «Покинуте кошеля», у якому розповідається про дівчинку, що попиклувалася про самотнього котика, – цінність догляду за тваринами та й загалом природними об'єктами [9].

Значний освітній потенціал для формування екологічних цінностей дошкільників та молодших школярів є у віршах В. Коломійця. Наприклад, поезія «Не журишь, журавлику!», сюжет якої містить розповідь про кимось навмисно пораненого птаха [2]. Художній твір стимулює емпатію до тварин, готовність допомагати живим істотам, усвідомлення відповідальності людини за природу та неприйняття завдання їй шкоди.

Вірш В. Лучука «Чорний жук» описує маленького чорного жука, який боїться бути ввійманим людиною [3]. Поезія вчить читачів поважати різні форми життя та емпатійно ставитися до них, адже показує жука як істоту, що має право на свободу перебувати у природному середовищі. Через заклик не ловити та не закривати його в коробці автор твору вказує на те, що важливо усвідомлювати неприпустимість завдання шкоди усьому живому та необхідність здійснення природоохоронної діяльності і дій відповідно до цих переконань.

Робота над поезією «Щиглик», написаною В. Скомаровським, також дає змогу дошкільникам та молодшим школярам засвоїти екологічні цінності. Вірш описує життя пташки взимку, коли вона голодна, але все ж знаходить наповнені годівнички [7]. Вірш стимулює емоційно-ціннісне ставлення до природи, повагу до усіх живих істот та необхідність піклування про них, особливо у холодну пору, а також усвідомлення взаємозв'язку між діями людини і станом довкілля та відповідальність за це.

Поезія «Захворіла Земля...» Н. Карпенко має значний освітній потенціал для формування екологічних цінностей у дошкільників та молодших школярів [1]. Через художній образ Землі вірш викликає співчуття та прагнення дбайливо ставитися до природи. У творі акцентовано увагу на негативних наслідках діяльності людини (забруднення рік, знищення лісів, засмічення довкілля), що сприяє усвідомленню взаємозв'язку між людськими вчинками та станом планети, формуванню відповідальності за збереження природних ресурсів і цінностей сталого розвитку.

Отже, проаналізовані художні твори реалізують освітній потенціал для формування екологічних цінностей дошкільників і молодших школярів. Вони сприяють становленню у них емоційно-ціннісного ставлення до природи,

розвитку інтересу до її пізнання, формуванню поваги до різних форм життя та усвідомленню необхідності відповідальної взаємодії з природним довкіллям.

Список використаних джерел

1. Карпенко Н. Земля – наш дім! Мала Сторінка : вебсайт. URL: <https://mala.storinka.org/наталія-карпенко-вірші-про-природу-та-її-збереження.html>
2. Коломієць В. Не журись, журавлику! URL: http://abetka.ukrlife.org/virshi_dytnstva31.html
3. Лучук В. Дарунки для мами. Київ : Веселка, 1985. 20 с.
4. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
5. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 р. № 33. 38 с. https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
6. Про затвердження Державного стандарту дошкільної освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2025 р. № 1557. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1557-2025-%D0%BF#Text>
7. Скомаровський В. Завтра в школу. Київ : Веселка, 1988. 32 с.
8. Сухомлинський В. О. Квітка сонця : збірка творів. Харків : ВД «Школа», 2024. 240 с.
9. Сухомлинський В. О. Покинуте кошеня. URL: <http://abetka.ukrlife.org/sukhom63.html>
10. Толочко С. В., Васюк О. В. Екологічні цінності здобувачів освіти: сутність, зміст, особливості формування. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 1(47) (2025). С. 1196–1207. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1\(47\)-1196-1207](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-1196-1207)